

СЕКЦІЯ 3 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.434:336

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-3-4>**Журавльова А.К.***студентка**Запорізького національного університету***Батракова Т.І.***кандидат економічних наук, доцент,**доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету***Zhuravleva Anastasiya***Student**Zaporizhzhia National University***Batrakova Tatiana***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,**Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Zaporizhzhia National University*

СУЧАСНЕ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

MODERN LENDING OF AGRICULTURE

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження основних проблем організації кредитування підприємств агропромислового комплексу з державною підтримкою в умовах ринкових відносин і пропозиції заходів щодо реалізації нового механізму дотаційно-компенсаційної бюджетної підтримки сільського господарства, спрямованих на його ефективне функціонування. Як склалось історично, Україна – це аграрно-індустріальна країна з багатими природними ресурсами та можливостями. Однак для отримання гідного прибутку агропромисловий комплекс потребує регулярних грошових вливань і повної модернізації. З огляду на ці фактори фермери в Україні все частіше вдаються до такого допоміжного прийому, як кредит на розвиток сільського господарства. Довга історія українського господарювання, помножена на сучасні тенденції в рослинництві і вирощуванні тварин, змушує банки розглядати кредитування сільського господарства як перспективний прибутковий бізнес, на який можна й потрібно давати позики.

Ключові слова: сільське господарство, банки, кредитування, кредитне забезпечення, державна підтримка.

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является исследование основных проблем организации кредитования предприятий агропромышленного комплекса с государственной поддержкой в условиях рыночных отношений и предложения мер по реализации нового механизма дотационно-компенсационной бюджетной поддержки сельского хозяйства, направленных на его эффективное функционирование. Как сложилось исторически, Украина – это аграрно-индустриальная страна с богатыми природными ресурсами и возможностями. Однако для получения достойной прибыли агропромышленный комплекс нуждается в регулярных денежных вливаниях и полной модернизации. С учетом этих факторов фермеры в Украине все чаще прибегают к такому вспомогательному приему, как кредит на развитие сельского хозяйства. Длинная история украинского хозяйствования, помноженная на современные тенденции в растениеводстве и выращивании животных, заставляет банки рассматривать кре-

дитование сельского хозяйства как перспективный прибыльный бизнес, на который можно и нужно давать ссуды.

Ключевые слова: сельское хозяйство, банки, кредитование, кредитное обеспечение, государственная поддержка.

ANNOTATION

The purpose of the article is to study the main problems of lending to agro-industrial enterprises with state support in market relations and propose measures to implement a new mechanism of subsidized and compensatory budget support for agriculture, aimed at its effective functioning. Historically, Ukraine is an agro-industrial country with rich natural resources and opportunities. However, to make a decent profit, the agro-industrial complex needs regular cash infusions and complete modernization. Given these factors, farmers in Ukraine are increasingly resorting to such an ancillary method as a loan for agricultural development. The long history of the Ukrainian economy, multiplied by current trends in crop production and animal husbandry, forces banks to consider lending to agriculture as a promising profitable business, which can and should be lent. The urgency of the study is due to the growing need to address one of the priority sectors of the economy-agriculture, by increasing the role and availability of credit for farmers, improving lending conditions, improving the efficiency of monetary institutions lending to agricultural enterprises, as well as development forms of their support. Problems of improving the lending system, investment activity of enterprises, lending mechanism and state regulation in the field of agriculture were covered in the works of a number of scientists and practitioners: G. Bezorna, H. Borkhunov, I. Buzdalov, A. Gataulin, A. Golovanov, A. Gordeeva, L. Kolichev, K. Koroleva, A. Kupavykh, D. Murzin, E. Mezentsev, A. Ponomareva, E. Sagaidak, A. Sidoruk, Y. Trushin, D. Epstein and some others. In the foreign economic literature, the main attention is paid to the forms of state support for agricultural producers, assessment of the impact of subsidies in terms of efficient use of public funds and the functioning of agricultural banks, but at the level of microfinance. These problems are reflected in the works of foreign authors: N. Gow, K. Hoff, M. Zeller, A. Sarris, J. Swinnen, J. Stiglitz, J. Yaron, M. Schreiner, Le Min Tu, and

others. The changing conditions of the market environment pose new challenges to the subjects of credit relations, and then there are problems of agricultural lending in the changing conditions of the country's economy, which need to be addressed. Formulation of the goals of the article (task statement). The purpose of the article is to generalize the theory and practice of agricultural lending when there are new economic relations, financial and credit opportunities of the Ukrainian economy.

Key words: agriculture, banks, lending, credit provision, government support.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена зростаючою потребою вирішення проблем однієї з пріоритетних галузей економіки країни – сільського господарства – за допомогою підвищення ролі та забезпечення доступності кредиту для сільгоспвиробників, удосконалення умов кредитування, підвищення ефективності діяльності грошово-кредитних інститутів, що здійснюють кредитування підприємств аграрної галузі, а також розвитку форм їх підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення системи кредитування, інвестиційної активності підприємств, механізму кредитування й державного регулювання у сфері сільського господарства висвітлювалися в роботах низки вчених і практиків, зокрема в дослідженнях Г. Безорної, Н. Борхунова, І. Буздалова, А. Гатауліна, А. Голованова, А. Гордєєва, Л. Количева, К. Королева, А. Купавих, Д. Мурзіна, Е. Мезенцева, А. Пономарьової, Е. Сагайдака, А. Сидорук, Ю. Трушина, Д. Епштейна.

У зарубіжній економічній літературі основна увага звернена на форми державної підтримки сільгоспвиробників, оцінювання впливу субсидій з точки зору ефективності використання державних коштів і функціонування сільськогосподарських банків, однак на рівні мікрофінансування. Ці проблеми знайшли відображення в роботах зарубіжних авторів, таких як Н. Gow, К. Hoff, M. Zeller, A. Sarris, J. Swinnen, J. Stiglitz, J. Yaron, M. Schreiner, Je Minь Tu [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Мінливі умови ринкового середовища висувають нові виклики перед суб'єктами кредитних відносин, а тому повстають проблеми кредитування сільського господарства в перемінних умовах розвитку економіки країни, які потребують їх вирішення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення теорії та практики кредитування сільського господарства, коли діють нові економічні відносини, фінансові та кредитні можливості економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю відтворювального процесу сільгоспвиробників є тривалі розриви між робочим періодом виробництва, періодом виходу продукції та отриманням виручки від її реалізації, що підкреслює значимість позикових джерел коштів, в тому числі банківського кредиту, для забезпечення безперервності кругообігу основних та оборотних фондів.

Стримуючими факторами участі кредиту в цьому процесі є низький рівень рентабельності в сільському господарстві, високі ризики виробництва продукції (ризик землеробства, епідемії в тваринництві, стихійні лиха), що зберігають диспаритет цін на вироблену продукцію та споживані сільськогосподарськими підприємствами сировину й матеріали. Ці та інші чинники негативно відбиваються на фінансовій стійкості сільгоспвиробників, не даючи їм змогу відповідати вимогам, що висуваються банками. При цьому додаткові джерела повернення позик, як правило, недостатні або взагалі відсутні, що визначає потребу дослідження попиту підприємств на кредитні ресурси й напрями розвитку кредитування, в тому числі нових форм підтримки сільгоспвиробників.

Практика показує, що ефективність підтримки невисока, що проявляється найчастіше в «ручному управлінні», наприклад, цінами на пально-мастильні матеріали, рівнем процентних ставок по кредитах, наданням пільг у періоди посівної та збору врожаю. Ці та інші причини зумовлюють потребу поглиблення теоретичних уявлень про роль кредиту, визначення напрямів удосконалення системи кредитування, виявлення умов і факторів, що мають позитивний вплив на розвиток кредитування, пошук нових джерел.

Для активізації кредитного обігу необхідно, щоб ставка відсотка по сільськогосподарських кредитах була нижче норми прибутку сільського господарства. Таке здешевлення капіталу може викликати економічний підйом, якщо тільки він буде результатом численних рішень інвесторів. Це можливо за умови або зростання рентабельності сільського господарства, або зниження ціни кредитних ресурсів.

Затверджуючи Державний бюджет, ВРУ, як правило, закладає в бюджеті країни певну суму на дотації та фінансову допомогу сільськогосподарським товаровиробникам. Хоча 2020 рік був досить складним, на фінансову підтримку розвитку сільського господарства у Державному бюджеті на 2021 рік закладено 4,5 млрд. грн., що на 0,5 млрд. грн. більше, ніж того року, однак на 1,4 млрд. грн. менше, ніж у 2019 році.

У 2021 році Уряд планує не лише зберегти програми для агропромислового розвитку, які діють у 2020 році, але й запровадити нові програми підтримки, такі як:

- часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки;
- компенсація відсотків за залученими кредитами + продовження підтримки за рахунок програми 5–7–9% (близько 60% кредитів у межах програми);
- фінансова підтримка садівництва, ягідництва та виноградарства;
- фінансова підтримка галузі тваринництва.

Також для фермерських господарств залишаються такі програми:

- бюджетна субсидія за утримання 5 і більше корів;

Таблиця 1

Кредитування підприємств АПК України у 2020 році

Показник	2020 рік	Відсоток
Загальний обсяг кредитів	143,5 млрд. грн.	
а) за видами кредитів:		
– короткострокові	11,6 млрд. грн.	46,7
– середньострокові	6,1 млрд. грн.	24,7
– довгострокові	7,1 млрд. грн.	28,6
б) за видами діяльності позичальників:		
– галузь тваринництва	4,5 млрд. грн.	18
– інші галузі	20,3 млрд. грн.	82

Джерело: розраховано автором з використанням джерела [5]

– бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь;

– підтримка кооперативів шляхом часткової компенсації вартості техніки та обладнання;

– часткова компенсація витрат, пов'язана з наданням консультаційних послуг;

– відшкодування ЄСВ для сімейних фермерських господарств.

Треба зазначити, що державна підтримка доповнюється програмами з розвитку промислового картоплярства, органічного виробництва, страхування агропродукції, а також розширюється підтримка розвитку галузі тваринництва шляхом стимулювання суб'єктів господарювання, які утримують понад 100 голів корів за збільшення поголів'я (в сумі 30 тис. грн. за 1 голову), та дотації за утримання кіз та овець (1 тис. грн. за 1 голову) [6].

Продемонструємо ставки за кредитами, які залучені підприємствами АПК і мають тенденцію до коливання (табл. 1).

Отже, за підсумками 2020 року, з передбачених планових асигнувань за напрямом здешевлення кредитів Мініекономіки, відповідно до затверджених наказів та поданих реєстрів одержувачів бюджетних коштів, фактично спрямувало уповноваженим банкам кошти у сумі 1 047,7 млн. грн., або 99,9% від запланованих, які були перераховані на поточні рахунки позичальників [4].

Якщо розглянути структуру банківського кредитування за строками, то можна побачити, що у 2020 році переважають кредити, надані терміном від 1 до 5 років (рис. 1).

Нині до складу банків, які підписали Меморандум з Міністерством економічного розвитку та торгівлі України з питань реалізації державної підтримки сільгосптоваровиробників, залучено АТ АКБ «Львів», АТ «Банк Восток», АТ «МТБ Банк», АТ «Мотор-Банк», АТ КБ «Глобус Банк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ АБ «Укргазбанк», АТ «ОТП Банк», АТ «ПУМБ», АТ «Креді Агріколь Банк», АТ «АКБ «РадаБанк», АТ «Східно-Український Банк «ГРАНТ», АТ «Кредобанк», АТ «Альфа-Банк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Правекс Банк», ПАТ «Банк «Кліринговий Дім», АТ «Укр-ексімбанк», АТ «Агропросперіс Банк», АТ «Мега банк», ПАТ АБ «Південний», АТ «Банк Альянс», АТ «Ощадбанк», АТ «Акцент-Банк», АТ «Банк

Кредит Дніпро», АТ «ПолікомБанк», АТ «ТаскомБанк», АТ АКБ «ІндустріалБанк», АТ «Мета Банк», АТ «Піреус Банк МКБ», АТ «Прокредит Банк», АТ «Кредитвест Банк» [2].

За роки незалежності у державі не було створено дієвого механізму кредитування сільського господарства. Ця проблема вирішується дуже повільно й тільки за рахунок часткової компенсації з державного бюджету процентних ставок за кредитами комерційних банків, отже, не розв'язується комплексно. Специфікою кредитування невеликих господарств є те, що вони звертаються скоріше в будь-який кредитний союз, до партнерів або сусідів, ніж у комерційний банк. Це обумовлюється, як правило, більш простою процедурою одержання кредиту, незначними додатковими витратами або їхньою відсутністю взагалі, часто більш низькою ставкою по кредиту, а головне, необов'язковістю кредитного забезпечення у вигляді застави. Для банків невеликі господарства також зазвичай є менш важливими клієнтами, ніж великі сільськогосподарські підприємства, що беруть значні суми кредитів. Фінансування діяльності сільгоспвиробників переважно здійснюється за рахунок власних коштів, що є суттєвою перешкодою розвитку галузі.

Головними напрямками активізації процесів залучення фінансових ресурсів у сільське господарство є формування чіткої визначеності у сфері земельних відносин, створення системи спеціалізованих кредитних установ в аграрній сфері, удосконалення системи інституцій, щодо забезпечення лізингових відносин у досліджуваній сфері, реалізація реальної державної підтримки сільськогосподарських виробників тощо [3].

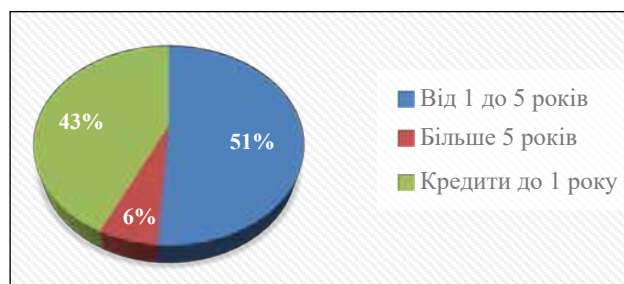

Рис. 1. Структура банківського кредитування аграрного сектору України за термінами, %

Джерело: побудовано автором з використанням [4]

Висновки. В умовах, коли діють нові економічні відносини, фінансові та кредитні можливості агропромислового комплексу вкрай обмежені. З огляду на особливості сільськогосподарського виробництва грамотне кредитування залишається одним із важливих складників успішного розвитку всіх галузей АПК. Для вдосконалення механізму сільськогосподарського кредиту необхідна організація економічних заходів за такими напрямками: для розвитку продуктивності кредитів видається за необхідне збільшити видатки держави на підтримку сільськогосподарських товаровиробників; зробити відкритими методологічні розробки банків для зовнішнього середовища, щоб вони публічно обговорювалися на сторінках банківських журналів, що дає змогу ідентифікувати допущені співробітниками банків помилки, включаючи недоліки в методичному, організаційному, кадровому та технічному забезпеченні аналітичної роботи, і попереджати їх виникнення в майбутньому; виключити з процесу кредитування «особистісний фактор»; створити єдину нормативно-методологічну базу кредитного процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний бюджет України на 2021 рік. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%822021.pdf> (дата звернення: 25.04.2021).
2. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/pidtrimka/vzayemodiya-zbankami> (дата звернення: 25.04.2021).
3. Лупенко Ю., Андрос С. Банківське кредитування аграрного сектору економіки України. *Економічний вісник КПУУ «КПІ»*. 2019. № 16. С. 196–207.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення: 25.04.2021).
5. Стан кредитування АПК у 2020 році. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-apk-u-2020-roci> (дата звернення: 25.04.2021).
6. J. Yaron M. Schreiner. *Development Finance Institutions: Measuring Their*, ISBN 0-8213-4984-8. Subsidy. Washington, DC : World Bank. ISBN 0-8213-4984.
7. Core Performance Indicators for Microfinance. URL: <http://www.unctf.org/english/microfinance/uploads/evaluations/Core%20Indicators--UNDP%20version.pdf> (дата звернення: 25.04.2021).

REFERENCES:

1. Derzhavnyy byudzhēt Ukrayiny na 2021 rik. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%822021.pdf>
2. Informatsijno-analitychnyy portal APK Ukrayiny. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/pidtrimka/vzayemodiya-zbankami>
3. Lupenko Yu., Andros S. (2019). Bankivs'ke kredytuvannya ah-rarnoho sektoru Ekonomiky Ukrayiny. *Ekonomichnyy visnyk KPUU "KPI"*, no. 16, pp. 196–207.
4. Ofitsiynyy sayt Natsional'noho banku Ukrayiny. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
5. Stan kredytuvannya APK u 2020 rotsi. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-apk-u-2020-roci> (in Ukrainian).
6. J. Yaron M. Schreiner. *Development Finance Institutions: Measuring Their*, ISBN 0-8213-4984-8. Subsidy, Washington, DC: World Bank, ISBN 0-8213-4984.
7. Core Performance Indicators for Microfinance. URL: <http://www.unctf.org/english/microfinance/uploads/evaluations/Core%20Indicators--UNDP%20version.pdf>